

ВПЛИВ РІЗНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.013.83

С. П. Архипова

ОСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ

Кардинальні зміни в державно-політичному устрої, соціально-економічному житті, а також стійке зростання частки людей літнього віку в структурі населення країни вимагають формування нових уявлень про роль цієї категорії громадян у соціальному розвитку. Старіння населення є однією з проблем сучасного світу (у світі темпи зростання кількості людей похилого віку у два рази випереджають зростання чисельності населення). Згідно демографічних прогнозів, у нашій країні, до 2025 року, на одного працюючого громадянина України буде приходиться один пенсіонер, а для нормального функціонування держави, на думку вчених, на одну особу літнього віку повинно припадати від шести до десяти працездатних громадян. В умовах демографічного старіння суспільства люди літнього віку стають однією із самих значних категорій населення. Відтак, характеристика цієї групи населення може стати характеристикою всього суспільства, і саме тому на освіту людей похилого віку сьогодні звертається особлива увага. В нинішніх умовах людина у віці 55 – 60 років, яка виходить на пенсію, частіше всього – це ще досить молода, енергійна особа, яка має значний фізичний та інтелектуальний потенціал. Тому виникає проблема соціальної адаптації, ефективного використання наявного потенціалу, створення умов для освіти людей літнього віку.

Умови життя і діяльності в сучасному суспільстві вимагають іншої індивідуальної і суспільної свідомості, нової моделі поведінки, активної життєвої і громадянської позиції кожного як творця власної долі і долі країни. На жаль, соціальна політика нашої держави створює умови для активного включення у реформаційні процеси, головним чином, економічно активного населення, при цьому нівелюється велика соціально-демографічна група людей літнього віку. Цій категорії громадян надається пасивна роль споживача соціальних послуг.

Нині люди літнього віку переважно не ставляться до старості як періоду, наповненого новим сенсом, до нового соціально-психологічного стану і нової позиції. Вони прагнуть продовжити звичний ритм і темп життя. Неможливість зберегти колишні стосунки викликає незадоволеність, соціальну ізоляцію, відчуження. Отже, одна із основних особливостей людей похилого віку полягає саме в необхідності адаптації до нового етапу життя: подоланню психологічної кризи, пристосування

до зміни соціального статусу і зміни ролей, фізичних змін. Освіта ж упродовж усього життя може стати передумовою забезпечення зайнятості людей літнього віку.

Останнім часом з'явилося чимало наукових публікацій, які характеризують соціальне самопочуття людей літнього віку, їхній спосіб життя, участь у суспільній діяльності. Ці проблеми аналізують у своїх працях С. Архипова, Н. Єрмак, П. Массен, Г. Міннігалєєва, Т. Кононігіна, І. Колеснікова, Л. Лук'янова, І. Сагун, Є. Тонконога, Є. Холостова та ін. У той же час, слід визнати, що пріоритет дослідження проблем освіти людей літнього віку належить зарубіжним ученим і носить міждисциплінарний характер.

Метою нашої статті є визначення ролі і місця освіти у вирішенні людьми похилого віку життєвих проблем, аналіз освітніх потреб літніх людей та особливостей надання їм освітніх послуг.

Вихід на пенсію є одним із кризових моментів на життєвому шляху літньої людини, який суттєво впливає на спосіб її життя. Така ситуація вимагає від людини переосмислення цінностей, ставлення до себе і до навколишніх, пошуку нових шляхів реалізації активності. У багатьох людей літнього віку цей процес є довготривалим і болісним, супроводжується переживаннями, пасивністю, невмінням знайти нові заняття і контакти, по-новому поглянути на себе і на оточуючий світ. Тому виникає необхідність соціально-педагогічної допомоги представниками різних інституцій соціальної сфери людям літнього віку для їх індивідуального розвитку, участі в суспільно-політичній і економічній діяльності, у цілому для їхньої самореалізації і самовизначення, різновидом такої допомоги є освітні послуги. Координаторами зусиль команди фахівців соціальної сфери, за умов їх єдиної позиції можуть виступати соціальні працівники, реалізуючи роль «менеджера соціальних взаємодій».

Участь людей літнього віку в суспільних процесах, формуванні індивідуальної, активної, соціально орієнтованої свідомості не можуть розвиватися стихійно і потребують стимулювання з боку держави і суспільства, у тому числі і через систему освіти.

Розвиток системи освіти людей літнього віку не є наразі таким перспективним напрямом як розвиток системи освіти дітей, підлітків, людей дорослого працездатного віку. Проте допомога і підтримка людей літнього віку, яка так необхідна в умовах змін і нестабільного соціуму, розглядається односторонньо, переважно в контексті соціальної і психологічної допомоги. Роль освіти в житті літніх людей, яка може виконувати функцію соціального захисту, значно знецінена. Багатий соціальний і професійний досвід літніх людей, їх творчий потенціал часто залишаються незадіяними. Соціальна активність цієї вікової групи, її знання і досвід, а також здатність до сприйняття нового дають право говорити про те, що система освіти для літніх людей має великий потенціал для розвитку, незважаючи на соціально-економічні негаразди сьогодення.

Як засвідчує аналіз соціально-педагогічної літератури і сучасної практики, потреби людей літнього віку в саморозвитку і освіті, які формуються в сучасному суспільстві, часто не знаходять можливості задоволення; чинна соціальна політика слабо орієнтована на людей літнього віку, не створені умови для соціалізації осіб третього віку, їх участі в суспільно-політичних процесах; процеси становлення, функціонування і розвитку освіти людей літнього віку поки що не мають достатнього наукового осмислення, яке необхідне для їх позиціонування і розвитку; відсутня система управління освітою людей літнього віку. Усе це вказує на актуальність аналізу особливостей освіти цієї категорії людей, конструювання моделей функціонування системи геронтоосвіти для використання у практичній діяльності.

У пізнанні нового – сенс людського життя і одночасно засіб його довготривалості. Навіть існує теорія старіння, яка наполягає на тому, що тривалість життя збільшують конкретні причини не помирати і жити. Неперервна мотивація людей літнього віку в процесі надання їм освітніх послуг дозволяє розкрити перед ними нові грані власної самореалізації і самовизначення, забезпечити адаптацію до сучасних умов життєдіяльності, що запобігає їхньому «соціальному виключенню».

Звичайно, соціальне середовище і процеси, які відбуваються в ньому, впливають на соціально-психологічне самопочуття літніх людей. Соціологи схильні оцінювати вплив цих чинників як негативний, що суттєво обмежує можливості цієї групи населення. Можемо виділити такі чинники: настання пенсійного віку, який дає підставу для відмови у продовженні трудової діяльності; соціальна політика держави, яка формує залежні, дискримінаційні статуси літніх людей; стереотипи суспільної думки, які формують певні уявлення про людей літнього віку; звуження соціальних, комунікативних, культурних зв'язків; зниження рівня матеріальної забезпеченості, що обмежує економічні можливості літніх людей; значні зміни у сфері зайнятості (безробіття, спад виробництва, перебудова економічних структур), які обмежують можливості людей літнього віку, навіть тих із них, хто здатний повноцінно працювати в галузі професійної діяльності.

Соціологи стверджують, що комплекс цих проблем посилюється несприятливими демографічними процесами і значною мірою звужує сферу соціальної самореалізації літніх людей, що викликає таке погіршення становища цієї групи населення, яке визначають як «криза адаптації». Проведене опитування серед пенсіонерів дозволило визначити, що лише 2,7% опитаних вказали, що вони головним чином задоволені своїм життям після виходу на пенсію, 17,6% – частково задоволені, 12,7% – задоволені незначною мірою, 47,2% – не задоволені, 19,8% – вкрай незадоволені. Такі показники, як показали результати опитування, пов'язані з погіршенням фізичного стану, матеріальною скрутою, самотністю, різні погляди на сприйняття літнього віку як соціальної проблеми.

Кризові явища, які відбуваються в соціумі, породжують відчуття неповноцінності, непотрібності, невпевненості в собі. Так, за даними соціологічних досліджень, близько 90% пенсіонерів не впевнені в завтрашньому дні, на постійний поганий настрій указують приблизно 30% пенсіонерів [2].

Нині соціальні ролі людей літнього віку суттєво знизилися. Літня людина в сім'ї незалежно від рівня освіти, культурного потенціалу, самооцінки, яка втратила економічну незалежність, повинна різко міняти свій соціальний статус і виконувати не властиві їй соціальні ролі. Ситуація, у якій опинилися люди літнього віку, що здатні і бажають працювати, визначається як ситуація «незаслуженої соціальної відставки», утрати соціального статусу.

Повноцінне існування людини, особливо в літньому віці, залежить від наявності повноцінних соціальних і культурних зв'язків, можливостей комунікації, доступності засобів масової інформації. Слід зазначити, що майже всі опитані високо оцінюють значення спілкування в їх житті (так, 3% респондентів відчують гостру потребу у спілкуванні з людьми; 84% потребують спілкування з тими, хто здатен їх зрозуміти; 8% не відчують потреби в спілкуванні; 5% заявили, що цілком можуть обходитися без взаємодії з іншими людьми).

Саме тому актуальним є аналіз шляхів і засобів збереження високого творчого потенціалу літніх людей у поєднанні з мудрістю, набутою роками, а також чинників, які зумовлюють ці процеси, що сприятиме організації навчання дорослих.

Потенційні можливості людей літнього віку до сприйняття нового можуть бути досить високими. Відомі численні факти високої творчої активності і продуктивності вчених, представників мистецтва, культури не лише в літньому, але й у значно старшому віці.

Зауважимо, що освіта для дорослої людини є одним зі способів вирішення низки важливих життєвих проблем. На кожному віковому етапі людина стикається з новим колом проблем. Для людей літнього віку це не лише проблеми матеріальні, а й проблеми психологічного характеру (турбота про здоров'я та його збереження; самотність; утрата рідних і близьких людей; відсутність взаєморозуміння з боку інших; організація вільного часу тощо).

На запитання: «Як ви вважаєте, чи можливо хоча б частково вирішити проблеми, які виникають у людей літнього віку, за допомогою освіти?» 48,3% респондентів відповіли «Так», у 36,8% респондентів поставлене питання викликало вагання, а 14,9% відповіли «Ні». Ці дані, на нашу думку, є наслідком недостатньої обізнаності про можливості освіти в літньому віці. За даними анкетування та соціологічних досліджень [3] встановлено, що суттєвими чинниками, які впливають на освітню активність, є: рівень освіти, стан здоров'я, усвідомлення потреби в освіті, а також особливості самої особистості і соціально-економічне благополуччя. До числа чинників, які блокують освітню активність було

віднесено такі: вікові, біографічні, ситуативні, соціокультурні і просторові. Також було доведено, що освітня активність людей літнього віку пов'язана з реалізацією їхніх інтересів у здобутті знань і компетенцій. Необхідними для себе знаннями і для компетентної поведінки люди літнього віку вважають: знання з досягнення психологічного комфорту; про старість, довголіття, спосіб життя в цей період; з самообслуговування, садівництва, городництва; соціально-політичні; розвитку творчих здібностей; професійні. Ці дані певною мірою можуть бути корисними при розробці освітніх стратегій та конструюванні змісту освітніх програм.

Нині вченими виявлено взаємозв'язок між рівнем освіти, ступенем залучення у освітній процес і тривалістю життя. Оновлення знань у похилому віці змінює спосіб життя, культуру споживання, ставлення до хвороб і втрати деяких функцій. З'являється нова система цінностей – часто більш прагматична, адаптована до нового періоду життя і орієнтована на діалог поколінь.

Спираючись на результати аналізу наукової літератури з проблем освіти людей літнього віку як особливого розділу андрагогіки, можна говорити про необхідність більш глибокого вивчення цієї проблеми в контексті життєвого шляху людини. Також слід зазначити, що навчання літніх людей повинно спиратися на їхній життєвий досвід, урахувати їхні потреби, очікування, установки, при цьому слід брати до уваги їхню критичність до інформації, яку вони отримують, а також передбачати можливість того, що отримати знання літні люди можуть не лише у спеціальних закладах, але і від знайомих і близьких людей, від засобів масової інформації (Л. Анциферова, С. Змейов, Ю. Кулюткін, М. Махлін, М. Ноулз).

Аналіз проблем освіти людей літнього віку на теоретичному і емпіричному рівнях дозволив сформулювати її функції: *просвітницьку*, спрямовану на задоволення культурно-освітніх запитів людей літнього віку; *інформаційну*, спрямовану на розширення інформаційного простору доступними для людей літнього віку засобами; *адаптивну*, яка допомагає людям літнього віку опанувати нові соціальні ролі, адаптуватися у змінюваному соціумі; *комунікативну*, яка сприяє задоволенню потреби людей у безпосередніх контактах; *реабілітаційну*, яка сприяє подоланню психологічних і фізичних бар'єрів, що виникають у житті людей похилого віку; *терапевтичну*, покликану сприяти благотворному впливу на стан здоров'я людей похилого віку та їх самопочуття; *соціального захисту* як таку, що допоможе забезпечити певним чином соціальну підтримку у вирішенні життєвих проблем соціально незахищених категорій людей.

Зміст кожної із функцій зумовлений особливостями життєдіяльності людей похилого віку.

У соціально-педагогічній літературі вказується на здатність освіти задовольняти потреби людей літнього віку і в таких функціях як:

соціальної, валеологічної і аксеологічної. Соціальна функція пов'язана із задоволенням соціальних очікувань літніх людей, їхніх установок, мотивів, цілей, життєвих планів. Валеологічна функція передбачає створення умов для забезпечення комфортних умов навчання літніх людей, таку його організацію, яка б відповідала особливостям когнітивного і емоційного статусу літніх людей. Аксеологічна функція спрямована на залучення цих людей до загальнолюдських цінностей.

Аналізуючи, особливості освіти дорослих в умовах трансформації сучасного суспільства Г. Ключарьов, Є. Огарьов та інші [6] відмічають, якщо зібрати разом ті галузі знань, які користуються інтересом у літніх, то картина виглядає так: *правові знання* – наслідування, дарування, складання заповіту, захист своїх прав; *медичні* (санитарно-гігієнічні) – розпізнавання хвороб, перша допомога, інформація про власні хвороби, моделі «незалежного життя»; *економічні* – навички ведення бюджету, розуміння економічних процесів у державі; *екологічні* – підтримка середовища проживання, якість продуктів харчування і води, утилізація відходів; *психологічні* – підготовка до виходу на пенсію, перехід до глибокої старості, відносини з іншими поколіннями; *філософські і релігійні* – загальні питання сенсу життя, походження моральних цінностей; *практичні знання* – сад, огорода, кулінарія, комп'ютер, ігри з дітьми, рукоділля, живопис, написання мемуарів; *науково-популярні* (дозвільневі) знання – історія, краєзнавство, політика, мови, подорожі тощо.

Отже, люди літнього віку володіють значною мотивацією і здібностями до засвоєння різноманітних систем знань і навичок. Але фактично літні люди, відділені від суспільного життя, що слугує не лише джерелом внутрішніх конфліктів, а й знижує самооцінку людини старшого віку. Систематичні ж заняття під керівництвом соціальних педагогів і соціальних працівників здатні наповнити індивідуальне життя пенсіонера корисним змістом і отримати позитивний соціальний ефект. Тому одним із основних завдань є створення умов для надання освітніх послуг необхідних для людей літнього віку.

Слід також зазначити, що організація освітнього процесу людей літнього віку має ряд специфічних особливостей. Перш за все цей процес спрямований не лише на засвоєння нових знань і навичок, а й на створення умов для супротиву інволюційним процесам старіння і протистояння стресам літнього віку. Включення у спосіб життєдіяльності людей літнього віку освітньої діяльності як органічного компонента життєвого становлення особистості до світу означає не лише перебудову всіх особистісних ресурсів, але і перетворення особистості у сторону більшої гармонізації її психологічних властивостей (Л. Анциферова).

З позиції суб'єктивного підходу, самовизначення, саморозвиток, пов'язані з накопиченням, засвоєнням соціального, соціально необхідних якостей людини як суб'єкта, а самореалізація передбачає самопрезентацію людиною себе самої суспільству своєю соціально

значущою діяльністю (А. Деркач). У старості потреба в самореалізації не завжди усвідомлена, часто приглушається переживанням власної безпорадності. У зв'язку з цим у завдання освіти входить допомога людям літнього віку в усвідомленні потреби в самореалізації як одній із найважливіших життєвих потреб бути необхідним, соціально затребуваним, оцінювати свій життєвий досвід як реальну здатність діяти і зберігати простір спрямованої взаємодії як простір розвитку.

Як бачимо, у ході навчання в людей літнього віку виробляється нова позиція особистості відносно навколишнього середовища і самого себе; людина отримує можливість вступити у нові соціальні зв'язки з іншими людьми і з суспільством у цілому, отримати нове активне ставлення до світу через діяльність, яка має соціальний сенс. У ході навчання створюються передумови для усвідомлення літньою людиною потреби і здатності до самореалізації, для орієнтації у власному особистісному потенціалі, а також для структурування життєвого досвіду, створення нових життєвих орієнтацій.

На нашу думку, належним чином організована освіта людей літнього віку має виступати як засобом соціального захисту і психологічної стабільності, так і способом інтеграції в комунікативний і культурний простір, і розглядатися як активна діяльність, спрямована на самореалізацію особистості.

Узагальнюючи досвід роботи з людьми літнього віку країн Заходу, Росії та незначний досвід нашої країни, варто визначити специфіку освітніх програм, які можуть бути адресовані літнім людям. Вони мають [7, с. 73 – 74]:

1. Сприяти більш активній інтеграції людей літнього віку у політичне й економічне життя країни, міста (через участь і представництво в політичних партіях і рухах як спосіб вирішення актуальних для них соціально-економічних проблем).

2. Забезпечувати інтеграцію літніх людей у культурно-освітній простір на основі врахування соціально-психологічних і статусних особливостей цієї соціальної групи, життєвого і соціального досвіду людей (наприклад, залучення людей літнього віку до освітньої діяльності за інтересами в прикладних заняттях, у творчості, у спілкуванні).

3. Надавати допомогу в соціальній і психологічній адаптації, продовженні творчої і фізичної активності літніх людей, передачі досвіду, зміцненні здоров'я (зокрема, підготовка людей літнього віку до участі у волонтерській діяльності).

4. Робити акцент на актуальних проблемах сьогодення, сприяти розумінню й усвідомленню подій сучасності (зокрема, формування комп'ютерної грамотності, оволодіння Інтернет-технологіями).

5. Підтримувати рольове навчання, яке допоможе літнім людям подолати кризові ситуації, пов'язані із переходом у новий соціальний статус.

6. Стимулювати реалізацію тих культурно-освітніх проблем, які

характерні для конкретної групи слухачів. Одночасно система освіти людей літнього віку повинна бути здатною поєднуватися з іншими освітніми системами (системі додаткової освіти, підвищення кваліфікації тощо), а освітні програми не повинні обмежуватися колом питань, зумовлених лише особливим соціально-психологічним статусом літніх людей.

Департаментом соціальних послуг з метою реалізації освіти людей літнього віку впродовж всього життя та підтримки фізичних, психологічних та соціальних здібностей розроблено методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» у територіальному центрі соціального обслуговування. Це особливо важливо для вирішення проблем людей літнього віку, покращення якості їх життя, збереження та формування їх активної життєвої позиції.

У багатьох країнах до 80% дорослого населення охоплено різними формами освіти. З 1976 року діє Міжнародна асоціація Університетів третього віку, яка об'єднує в усьому світі приблизно 2 млн. 200 тисяч студентів пенсійного віку [5, с. 165 – 172]. В Україні цей показник поки що невисокий (28%), що стосується людей літнього віку, то він зовсім незначний. Хоча слід зазначити, що в ряді міст України сьогодні уже діють «Університети третього віку» і народні університети (Київ, Харків, Львів, Тернопіль, Севастополь, Суми, Миколаїв, Житомир, Шостка, Умань, Черкаси та ін.). Організаційні форми створення та функціонування університетів дуже різноманітні.

В «Університетах третього віку» показують переваги, задоволення, користь і нові горизонти, що відкриваються завдяки неперервній освіті. При цьому соціальний працівник як андрагог виступає більше консультантом, наставником, посередником і організатором. На жаль, реалізація освітніх програм для людей літнього віку в Україні відбувається в рамках окремих соціально-культурних і освітніх закладів (таких як, реабілітаційні, територіальні, ресурсні центри, клуби за місцем проживання, центри дозвілля і творчості, вищі навчальні заклади тощо) і поки що не є системою. Соціальний працівник як андрагог, переосмислюючи пройдений життєвий шлях кожного окремого члена групи, може більш ефективно перейти до узагальнення й аналізу подій, фактів.

Освіта для людей літнього віку в Україні в умовах сьогодення повинна відігравати роль важливого засобу соціально психологічного захисту, розвитку соціальної згуртованості та підвищення соціальної активності громадян.

Аналіз соціально-педагогічної літератури та існуючої практики дозволяє зробити висновок щодо необхідності формування системи освіти людей літнього віку зі своїми принципами, властивостями, функціями, яка має позитивну соціальну дію на особу, сприяє виявленню і прояву в літньому віці особистих ресурсів для саморозвитку,

соціалізації, інтеграції в соціум з метою активної, компетентної, продуктивної діяльності на користь людини, суспільства і держави, для досягнення згуртованості, демократичної культури, соціальної згоди, толерантності.

Освіта людей літнього віку може розглядатися як поліфункціональний соціальний інститут, який впливає на особистість із метою її геросоціалізації в період підготовки до старості і настання пенсійного періоду. З позиції системного підходу освіта людей літнього віку є важливою складовою системи безперервної освіти. У контексті діяльнісного підходу освіта літніх людей є елементом життєдіяльності людини в перед- і пенсійний періоди. Освіта людей літнього віку відноситься до неформальної освіти, яка має на меті персональний розвиток, соціальну адаптацію, спілкування людей та збереження їх активної життєвої позиції і виконує функцію соціального регулятора, який відповідає за життєву позицію літньої людини. Це процес гармонійного поєднання завдань суб'єктивно-суспільно-державного характеру в умовах демографічної кризи, побудови соціально орієнтованого, демократичного суспільства та індивідуального розвитку.

Список використаної літератури

1. Архипова С. П. Освіта соціально незахищених категорій дорослих: теорія, методологія, практика : монографія / С. П. Архипова. – Черкаси : ПП Чабаненко, 2011. – 368с. **2. Герасимова Т. М.** Пожилые люди современной России: стратегия жизни или выживания / Т. М. Герасимова. – М. : Академия, 1997. – 182 с. **3. Кононыгина Т. М.** Герагогика : пособие для тех, кто занимается образованием пожилых людей / Т. М. Кононыгина. – Орел : Красная строка, 2006. – 168 с. **4. Змеев С.** Образование взрослых в России и мире / С. Змеев // Новые знания. – 1999. – № 2. – С. 2 – 4. **5. Кузнецов А. И.** Университет третьего возраста – совместный проект БИЭФ и Министерства социальной политики и труда Правительства Калининградской области РФ / А. И. Кузнецов // Балтийский экономический журнал. – 2009. – № 2. – С. 165 – 172. **6. Непрерывное образование в трансформирующемся российском обществе** / авт. кол. : Г. Ключарев, Е. Огарев. – М. : РОССПЭН, 2002. – 194 с. **7. Рабочая книга андрагога** / под ред. С. Г. Вершловского. – СПб. : Знание, 1998. – 318 с.

Архипова С. П. Освіта як елемент життєдіяльності людей літнього віку

Стаття спрямована на визначення ролі і місця освіти у вирішенні людьми похилого віку життєвих проблем, аналіз освітніх потреб літніх людей та особливостей надання їм освітніх послуг. Освітні послуги розглядаються як різновид необхідної соціально-педагогічної допомоги людям літнього віку для їх індивідуального розвитку, участі в суспільно-політичній і економічній діяльності, у цілому для їхньої самореалізації.

Названо функції освіти людей літнього віку (просвітницьку, інформаційну, адаптивну, комунікативну, реабілітаційну, терапевтичну), зміст яких зумовлений особливостями їх життєдіяльності. Визначено специфіку освітніх програм, які можуть бути адресовані літнім людям.

Ключові слова: освіта людей літнього віку, функції освіти, освітні потреби, специфіка освітніх програм, соціальна адаптація, самореалізація.

Архипова С. П. Образование как элемент жизнедеятельности людей пожилого возраста

Статья нацелена на определение роли и места образования в решении людьми пожилого возраста жизненных проблем, анализ образовательных потребностей людей пожилого возраста и особенностей предоставления им образовательных услуг. При этом образовательные услуги рассматриваются как разновидность необходимой социально-педагогической помощи людям пожилого возраста для их индивидуального развития, участия в общественно-политической и экономической деятельности в целом для их самореализации.

В статье представлены функции образования (просветительская, информационная, адаптивная, коммуникативная, реабилитационная, терапевтическая), содержание которых определяется особенностями жизнедеятельности людей пожилого возраста; определена специфика образовательных программ, которые могут быть адресованы людям пожилого возраста.

Ключевые слова: образование людей пожилого возраста, функции образования, образовательные потребности, специфика образовательных программ, социальная адаптация, самореализация.

Archypova S. P. Education as a Component of the Elderly People Life

The article is focused on identification of the role and the place of education in the solution of elderly people life problems, as well as on analysis of their educational needs and peculiarities of granting of educational services. Educational services are considered as a kind of necessary social and educational assistance to elderly people for their personal development and participation in social, political and economic activities, in general for their self-realisation.

The content of the functions of elderly people education (educational, informational, adaptive, communicative, rehabilitational, therapeutic) are treated due to the peculiarities of their life activity. The specificity of educational programs which can be addressed to the elderly people is determined.

The article states that the organization of the educational process of elderly people has some specific features. First of all, this process is aimed not only at acquiring new knowledge and skills, but also at creating conditions for resistance to evolutionary processes of aging and for resistance to aged stresses.

Inclusion of educational activities as an organic component of the

personality's attitude to the world into the of seniors' life activity means not only the restructuring of all personal resources, but also the reorientation of the individual in the direction of greater harmonization of his psychological characteristics.

Education of seniors refers to informal education, which has for an object personal development, social adaptation, communication between people and maintaining their active life position and acts as a social regulator, responsible for the elderly person's stand in life.

Key words: education of elderly people, function of education, educational needs, specificity of educational programs, social adaptation, self-realization.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

І. А. Ковальчук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС

Одним з фундаментальних показників правової держави є захист інтересів і прав дітей та молоді. Захист прав дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку є проблемою національного значення, яку потрібно вивчати, розглядати та розв'язувати по різних напрямках розвитку суспільства. Захистити та зберегти фізичне, психічне та соціальне здоров'я підростаючого покоління – це є завданням не тільки державним, а й соціально-педагогічним.

Права дитини – це певні спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18 років для існування і досягнення зрілості.

Діти повинні вміти відстоювати свої права. Але ж для цього вони повинні знати свої права та інтереси, вміти поважати права іншої людини й цінити її індивідуальність.

Соціальний педагог повинен надати учням знання про їх права й інтереси, навчити нормам життя у правовій державі, сформулювати потребу брати участь у процесі прийняття рішень, що стосуються їхнього життя.

Вивченню різних аспектів досліджуваної проблеми присвячені праці таких вчених як: А. Беспалов, І. Городецька, Л. Аксьонова, Н. Дмитрієва, С. Омаров, А. Нікітін, Н. Суворова та інших.

Мета нашої статті: розглянути забезпечення прав дітей як соціально-педагогічний процес, дослідити діяльність соціального педагога у системі соціально-педагогічного забезпечення прав дітей.